De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE**, Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE** van **De Heraut**, Warmoesstraat 106, Amsterdam.
Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 26 Augustus 1888. N°. 557.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden *f* **1.20.** Afzonderlijke nummers aan het Bureel **10** Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz en aan het Bureel, Warmoesstraat **106**, te Amsterdam.
Advertentiën: van **1** tot **6** regels **90** Cent; voor elken regel meer **15** Cent
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen **10** Ct. per regel.

„Het ongoedertieren volk."

> Doe mij recht, o God! en twist Gij mijne twistzaak; bevrijd mij van het ongoedertieren volk, van den man des bedrogs en des onrechts.
> (Psalm 43 : 1.)

Er is, Gode zij lof, nog een kring op aarde van lieden, onder wie goedertierenheid gekend wordt; die zich ontfermen over een ellendige; die den hongerige niet zonder brood van hun deur wegzenden; die bij het zien van anderer smart zelven smart gevoelen; en het weenen met de weenenden verstaan. Engelen der vertroosting, die ge meest onder de geloovigen, maar toch ook onder de ongeloovigen vindt. Gevoeligen van ziel, in wie de toon van het menschelijk hart zijn weldadigen klank blijft geven. Soms te zeer enkel gevoeslieden, dat meer weekhartigheid, dan de geestkracht eener heilige liefde hen drijft. Maar toch ook in dien eenigszins ziekelijken vorm goedhartigen van inborst, die o, zooveel tranen gedroogd hebben, en te midden van het hebzuchtige en o, zoo zelfzuchtige leven u vaak met uw geslacht hebben verzoend.

Maar, helaas, zoo is de groote menigte niet. De gemeene lieden worden zelden diep geroerd. Bij het zien en het hooren van menschelijk lijden sluipt er even een trilling door hun gevoel. Vluchtig worden ze een enkel oogenblik bewogen. Maar dan heeft het ook uit. Tot een eigenlijke *aandoening* zelfs komt het maar hoogst zelden. En om zich anderer lijden *aan te trekken*, hebben ze het te druk; deden ze te veel teleurstelling ook in het medelijden op; en, wat ook iets zegt, hebben ze te zeer genoeg en te over aan hun eigen leed. En zoo ontwikkelen ze in hun ziel de ontferming niet. Het zoet der barmhartigheid is, o, zoo zelden en dan nog maar even en hoogst oppervlakkig door hen gesmaakt.

Toch is er nóg erger.

Er is ook een „*on*goedertieren volk" op aarde. Hardere naturen, die zelfs die eerste trilling van het medelijden niet kennen, en eer, in hun boos en bitter hart in anderer leed vermaak scheppen.

In den diepsten grond van hun hart ontevredenen met eigen lot, verbitterd tegen het leven om zich heen, is het hun een zoet der wrake voor de ziel, als het ook anderen tegenloopt en bij anderen de nood nog banger schreit. Het is of anderer schreiender smart hún lot een oogenblik met vriendelijker glans bestraalt.

En leedvermaak, vermaak in anderer lijden, is de sombere booze neiging van hun hart geworden.

Zóó bitter, dat ze drang in zich gevoelen, om als ze geen leed *zien*, leed te *veroorzaken*.

Geluk te *verstoren* is voor dit ongoedertieren volk zoet.

Een wonde open te rijten is hun wellust.

— —

Dan vooral geniet dit „ongoedertieren volk", als het zijn hatenden zin koelen kan aan wie voor den Heere koos.

Verlos mij van het „ongoedertieren volk!" klaagde de Psalmist in zijn zielsbenauwing, en nóch eer hij zong, nóch na zijn zang, is er ooit een ziel geweest, die voor God riep en voor Jehovah streed, of ze heeft aan de giftige pijlen van dit ongoedertieren volk ten mikpunt gediend.

Toen Noach zijn arke bouwde, heeft dat ongoedertieren volk hem met zijn spot en schimp vermoeid. Toen Lot nog in Sodom woonde, heelt dat ongoedertieren volk dezen rechtvaardige gekweld. Toen David voor Absalom vluchtte, heeft dat ongoedertieren volk van Jeruzalem hem nageroepen. Toen Israël naar Babylon toog, heeft dat ongoedertieren volk in Edom het staan beschimpen en het stof der aarde tegen hen opgewoeld. Toen Stefanus als eerste bloedgetuige stierf, heeft dat ongoedertieren volk de steenen op zijn lijk opgehoopt. En toen de Man van smarten zijn kruis naar Golgotha's heuvel sleepte, heeft datzelfde ongoedertieren volk geroepen: „Zijn bloed kome over ons en onze kinderen"; en straks, nog terwijl hij den bangen doodstrijd streed, hem getergd met zijn duivelschen spot.

En gelijk het den Herder der schapen gegaan is, zoo ook is het den schapen zijner kudde vergaan.

Lees maar wat de historie, vooral de historie der martelaren, u van de wreedheid van dat ongoedertieren volk weet te verhalen.

En nog, ga maar rond onder Gods volk in onze steden en dorpen, en altoos weer zult ge het droef verhaal beluisteren van de hardheid van hart, waarmeê dat ongoedertieren volk zijn verblinde bitterneid aan de sekte van den Nazarener heeft gekoeld.

Zelfs onze kinderen weten daarvan.

Want datzelfde ongoedertieren volk zit ook op de schoolbanken, speelt ook de spelen der jeugd mede.

Och, waar ge aanklopt, in onze kazernen, op onze schepen, in onze kantoren, schier altoos is dat ongoedertieren volk er vertegenwoordigd, op krenking van wie voor Jezus kiezen dorst belust.

— —

En dat kán niet anders.

Het is en blijft Kaïn tegen Abel. De innerlijk ontevredenen van hart, die, bewust of onbewust, door bittere vijandschap tegen den Heere onzen God gedreven worden, en nu ze God zelf niet deren kunnen, Hem pogen te treffen in den man, in de vrouw, in het kind, dat durft opkomen voor zijn naam.

Voor een beest, dat lijdt, zullen zulke lieden nog een meewarig oog hebben; voor dieven en moordenaars sullen ze het verblijf in den kerker nog zacht zoeken te maken; voor gewonden in den krijg zullen ze het Roode kruis nog om den arm spelden; alleen maar voor de gekenden des Heeren kennen ze geen ontferming. Tegen hen spitst al hun ongoedertierenheid zich op het uiterste.

Dan huwt zich hun wreede zucht naar leedvermaak aan hun vijandschap tegen het heilige. En zoo vlamt in hen op die diep goddelooze haat, die er in geniet, om een Abel, een Lot, en Stefanus te krenken en zeer te doen. En dan gaat het, al naar de tijden zijn, tot moord toe, of het blijft bij kwetsing, kwelling, grieving, terging, om maar zeer te doen en, kan het, schade te berokkenen in eer en naam en goed.

Dan woedt er hartstocht in dit ongoedertieren volk.

Een hartstocht, die pas verzadigd, straks opnieuw om voedsel vraagt, en eigenlijk nooit verzadigd, nu reeds zestig eeuwen gebrand heeft, van Kaïns nijd tot op den schimp, waaraan thans nog 's Heeren volk is blootgesteld.

Dit is een plage voor Gods volk. Een levensplaag, die hen vervolgt tot aan hun graf, en die soms na hun dood, nog knaagt aan hun nagedachtenis.

Een plage door menschen ons aangedaan, maar die komt uit Gods hand. Door Hem over ons beschikt. In zijn wijsheid voor ons noodig gekeurd.

En de vrage is maar, hoe 's Heeren volk onder dien druk van het ongoedertieren volk verkeert.

Het mag er tegen bidden. De Psalmist zelf gaat er in voor: Heere, verlos mij van het ongoedertieren volk! En wee u, zoo ge er ongevoelig voor wordt, en zoo uw ziel er zich tegen afstompt.

Maar wat niet mag is, dat ge er bitter tegen in zoudt worden. Wat zonde voor God zou zijn, is, als ge er *zelf* ongoedertieren door wierdt, om leedvermaak in de smarten dier boozen te hebben.

De tegenstelling moet altoos blijven: *zij* het *on*goedertieren, maar *gij* het *goedertieren* volk.

Als dan uw vijand hongert, spijst hem; zoo hij weent, vertroost hem.

Het kind moet het beeld zijns vaders dragen. En Hij, onze Vader in de hemelen, is de ondoorgrondelijke in eeuwige ontfermingen.

In ontfermingen, immers ondoorgrondelijk niet het minst ook over u.

KUYPER.

De Synode te Assen.

Het belangrijkste, dat op de Synode der Christ. Geref. broederen dezer dagen te Assen ter verhandeling kwam, was ongetwijfeld de vereeniging met de doleerende kerken, een punt 'twelk, gelijk de voorzitter opmerkte, oorzaak was, dat heel het land op deze Synode het oog richtte.

Drie dagen lang is over die vereeniging gehandeld, tot Vrijdagavond een beslissing viel. Er werden vijf voorstellen ingediend. Ze luidden aldus:

Voorstel BAVINCK. *Overgenomen door Doorn.*

De Synode der Christ. Geref. Kerk in Nederland:

a. vaststaande in de overtuiging, dat de scheiding van 1834 een werk Gods is;

b. geloovende, dat het roeping en plicht is van alle geloovigen om zich af te scheiden van het Ned. Herv. Kerkgenootschap, gelijk het sedert 1816 bestaat;

c. met blijdschap opmerkende, dat zulk een scheiding van het Ned. Herv. Kerkgenootschap ook in de Doleantie van 1886 tot stand is gekomen;

d. echter tevens erkennende, dat zulk eene scheiding niet uit- maar veeleer insluit eene roeping tegenover hen, die mede door onze schuld met de scheiding van 1834 en de Doleantie van 1886 tot dusver niet medegingen;

e. overwegende, dat het verschil in beschouwing en behandeling van de nietmedegaande leden en het daarmeê samenhangend verschil in methode van reformatie geen verhindering mag wezen voor de Kerkelijke vereeniging;

besluit ten aanzien van het eerste der door den Voorzitter aan de orde gestelde zaken, dat geen overwegende bezwaren het onderhandelen over de vereeniging verhinderen.

Voorstel-BEUKER.

Overwegende, dat de Ned. Geref. Kerken in Belijdenis, Kerkenordening en Liturgie volkomen met ons overeenstemmen, zijn we tot vereeniging met deze Kerken ten volle bereid, wanneer zij, wat dit eerste punt van behandeling betreft, slechts het navolgende verklaren:

1°. Dat zij (de Doleerenden) in gehoorzaamheid aan 's Heeren Woord en in overeenstemming met art. 27—29 onzer Belijdenis, met het Ned. Herv. Kerkgenootschap, zooals het sedert 1816 met zijne organisatie, besturen en reglementen bestaat, volzomen gebroken hebben.

2°. Dat zij de afscheiding van gemeld genootschap, zooals ze in 1834 plaats had, erkennen als geschied te zijn in gehoorzaamheid aan en in overeenstemming met Gods Woord, en daarmede ook de plaatselijke gemeenten der Chr. Geref. Kerk als wettige openbaring van het lichaam Christi.

3°. Dat zij niemand in hun lidmatenboeken inschrijven, dan alleen de zoodanigen, die instemming met de Geref. leer betuigd en onderwerping aan de kerkelijke tucht beloofd hebben.

4°. Dat zij geen attesten afgeven en aannemen dan van erkende kerken, die met de Synodale hiërarchie hebben gebroken.

5°. Dat zij geen gemeenten meer zullen organiseeren, daar, waar er reeds eene Chr Geref. Gemeente bestaat, tenzij de plaatselijke Kerkeraad en Gemeente van het Synodale tot het Geref. terrein overgaan.

Voorstel-VAN ANDEL.

De Synode, oordeelende dat de Ger. Kerk in Nederland zich na 1834 opnieuw heeft geopenbaard, acht het in verband tot art. 27—29 onzer Belijdenis de roeping der doleerende broeders om zich met deze Kerk te vereenigen en oordeelt dat het hare eigene roeping is, om hun den weg hiertoe te banen, voor zoover zulks zonder prijsgeving van de eenheid en orde der Kerk mogelijk is

Nader oordeelt de Synode, hoewel geenszins ontkennende, dat de eigenaardige verhouding der Doleerende Broederen tot de leden der plaatselijke, als Nederlandsch Hervormde bekend staande gemeenten, practische bezwaren met zich brengt in geval van hunne vereeniging met de door haar vertegenwoordigde Kerk;

nochtans gehoord hebbende de verklaring der Doleerende Broederen, nedergelegd in de Acte hunner voorloopige Synode:

dat zij zich ten volle van het Genootschap van 1816 hebben afgescheiden, en hoewel met de plaatselijke gemeenten zich kerkelijk één rekenende, nochtans slechts zulke leden tot de volle gemeenschap der Kerk toelaten, die hiertoe volgens belijdenis en wandel gerechtigd zijn;

overwegende verder, dat hunne eigenaardige verhouding tot de plaatselijke gemeenten niet geacht kan worden met de Gereformeerde beginselen in kennelijken strijd te zijn, en bedenkende, dat ook in onze Kerk te dezen opzichte verschil van practijk bestond en nog verschil van meening bestaat;

dat genoemde eigenaardigheid geen overwegend bezwaar oplevert om met genoemde Broederen in onderhandeling te treden over de voorgestelde vereeniging.

Voorstel-GISPEN.

Aangezien de gemeenten der Christelijke Gereformeerde Kerk van den beginne aan nooit zich hebben afgescheiden of willen afscheiden van de ware Kerk des Heeren, de Gereformeerde Kerk in ons land;

maar de Nederlandsche Hervormde Kerk, na de organisatie van 1816, noch als geheel gedacht, noch hare plaatselijke gemeenten erkenden of erkennen als de ware Kerk des Heeren, en er op dit punt nog verschil bestaat met de Nederduitsch Gereformeerde Kerken, zoo oordeelt de Synode, aan de eventueel te benoemen deputaten op te dragen, dat het van de zijde der Christelijke Gereformeerden eene behoefte is, dat:

de Ned. Gereformeerde broeders duidelijk verklaren art. 27—29 der Gel. Bel. in dien zin op te vatten, dat het de plicht der geloovigen in onzen tijd is zich af te scheiden zoowel van de plaatselijke Nederlandsche Hervormde Gemeente, wegens het gemis van de rechte forme der Kerk, als van het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap in het algemeen.

Voorstel-LINDEBOOM. *Overgenomen door Bulens.*

De Synode, zich bewust van de onverbrekelijke eenheid in Christus met alle geloovigen, waar en in welke kerken en kringen ook verspreid,

stemt ten volle in met al wat de Ned. Ger. broederen in hun gewichtvol adres zeggen van de noodzakelijkheid van Godswege der kerkelijke eenheid van alle kinderen Gods, bijzonder die dezelfde belijdenis hebben verkregen.

't Is daarom haar biddend verlangen, dat spoedig de blijde ure aanbreke, waarin alle belijders der Geref. leer, ter plaatse en in geheel het land, zich als de ééne zelfde kerk openbare; en zij zelve acht het hare heilige roeping daartoe te doen al wat zij mag en kan.

Met blijdschap en dankbaarheid aan het verheerlijkt Hoofd der Gemeente begroet de Synode het heugelijk feit, dat Ned. Ger. broederen en kerken zich hebben losgemaakt van de organisatie van 1816, en nu tot kerkelijke eenheid begeeren te komen met de in 1834 door den Heere opnieuw geopenbaarde Geref. Kerk, in deze Synode vertegenwoordigd.

Tot eene ware, ongedeelde vereeniging acht de Synode het echter noodig, dat alle misverstand ophoude: door het verdwijnen van alle oorzaak en aanleiding tot de meening dat de »Ned. Ger. Kerken", in strijd met de Belijdenis, bijzonder met art. 28, zich plaatselijk nog ééne Kerk achten met degenen die niet van de Kerk zijn.

Daarom noodigt zij de »voorloopige Synode" van Ned. Geref. Kerken uit, met al den drang der liefde Christi:

zich één te verklaren met deze Synode in de overtuiging, dat het roeping is van allen die de belijdenis der Geref. Kerk als de hunne erkennen, »zich áf te scheiden van degenen die niet van de Kerk, zijn, en zich te voegen tot deze Vergadering (de ware Geref. Kerk) hetzij op wat plaats God ze gesteld heeft"; en *dienvolgens* zich los te maken van alle »kerkelijk samenleven" met het Ned. Herv. Kerkgenootschap in zijn geheel en met alle deszelfs plaatselijke gemeenten; dewijl deze alle, ook al mochten zij grootendeels of geheel bestaan uit belijders der Geref. leer, metterdaad de Koninklijke heerschappij van onzen Heere Jezus Christus moeten verloochenen, uit kracht van dat onchristelijk kerkverband.

De Synode, *eenheid van gevoelen te dezer zake uitgangspunt stellende, verklaart zich ten volle bereid tot onverwijlde onderhandeling:*

met de bede, dat de Heilige Geest ons weldra leide tot kerkelijke eenheid om één van hart en zin met alle macht te arbeiden tot vergadering van alle geloovigen, tot zoeken en redden van de afgedwaalde kinderen des Koninkrijks, en tot toebrenging van allen die den éénigen Naam ter Zaligheid nog niet kennen.

Bij stemming werd beslist, dat het voorstel-Beuker het eerst in eindstemming komen zou. Twee ingediende wijzigingen werden verworpen. Daarop kreeg het voorstel-Beuker 30 stemmen. Daarna waren, volgens afspraak, alle andere vervallen.

Aangaande het »Reglement van 1869" is uitgesproken, dat de Synode bezwaar heeft om van de bekendheid als Kerk bij de Overkeid afstand te doen, hoewel er ook onder de Chr. Geref. tegen het bestaande Reglement liezwaren zijn. Men zal trachten hieromtrent met de Dol. broeders tot overeenstemming te komen.

De behandeling van de »ineensmelting van plaatselijke Gemeenten, in verband met een plaatselijk Reglement en met de Kerkelijke Kas" is uitgesteld tot na de beslissing over het Alg. Reglement. (Naar *De Roeper.*)

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

OOSTERBEEK. Zondag 12 Augustus J.l. zijn de nieuwbenoemde kerkeraadsleden A. J. van Manen, Th. van den Brink, C. Vlaanderen en H. Vonk in hun ambt bevestigd. In de eerste kerkeraadsvergadering, Woensdag daaraanvolgende gehouden, werd aanstonds besloten, om voor geheel de plaatselijke Gereformeerde kerk met de synodale organisatie van 1816 te breken en terug te keeren tot

Is het kaartspel den Christen geoorloofd?

V.

De kerk is uit. De schare verlaat het bedehuis en verdeelt zich grootendeels in verschillende kleinere en grootere groepen, die rechts en links naar huis gaan of tot bezoek bij vriend en maag. Bijna allen hebben den mond vol van de preek. Hier hebt ge een groepje, dat lang niet tevreden is over het gehoorde. »Neen", roept er een uit, »daarvoor kom ik niet in de kerk". »Gij hebt gelijk, Bart", herneemt een ander. »Wat kan ons het kaartspel schelen? Ik heb nooit kaartenbladen in huis gehad en zou ook niet dulden, dat iemand der mijnen ze in huis bracht." »Ja," verzekert een derde, »ik heb ook niets aan de preek gehad. Ik zou liever over een geestelijke stof hebben hooren spreken. Daar heeft het hart meer aan." »Toch is het goed, dat de zaak van het kaartspel eens van den kansel is behandeld," merkte een vierde op. »Wie dieper ziet dan de oppervlakte des levens en de vrijheden der wereldsche menschen opmerkt, alsmede het perikel, waarin door hen somtijds ook veel vrome menschen gesteld worden, vreest voor de toekomst."

Een andere groep is diep verontwaardigd over de preek. »Wie geeft aan Ds. De Frein het recht ons als goddeloozen te brandmerken, omdat wij kaartspelen?" zegt er een. »'t Is om ons bij de goê gemeente in een slecht daglicht te stellen." »'t Is ook," voegt een ander hierbij, »of het ons aan godsdienst en godzaligheid ontbreekt, omdat wij geen kwaad in het kaartspel zien." »Heeft u dan Ds. De Frein niet overtuigd van het ongeoorloofde des kaartspels?" vraagt zijn vriend. »Mij wel, al wil ik niet ontkennen, dat ik graag enkele punten nader zou willen bespreken." Eindelijk voegen wij ons bij een derde groep. Deze is blijkbaar niet ontsticht door het gehoorde. Integendeel, met instemming heeft zij geluisterd »Ik zou de preek nog weleens willen lezen", zeide een jongeling van goeden huize. »Daar weet ik geen raad op, Johan," antwoordde zijn vriend, »want Ds. De Frein schrijft zijn preeken niet geheel op papier, slechts enkele punten. Toen ik dit niet wist, heb ik hem eens om een preek gevraagd, maar hij kon mij niet helpen." »Toch zullen wij onzen zin kunnen krijgen, als wij naar mejuffrouw Cornelia Leydekker gaan. Ik heb haar in de kerk ijverig zien opschrijven, wat zij hoorde." Een dezer vrienden nam, bij het afscheid nemen, op zich mejuffrouw Leydekker om haar manuscript van de preek te vragen. Toen hij echter kwam bleek hem, dat hij al de eerste niet meer was, die op de welwillendheid der vrome jonkvrouw een beroep deed ter verkrijging der preek. Zij wees allen vriendelijk af met de opmerking, dat de vragers haar schrift niet zouden kunnen lezen, maar beloofde tevens, dat zij het opgeschrevene uit haar geheugen zou aanvullen, voorts aan Ds. De Frein verzoeken, dat ZijnEerwaarde haar overgeschreven predikatie beliefde na te zien, om die onder zijn oog en met zijn consent te laten drukken, met approbatie der Eerwaarde classis van Walcheren. Binnen weinig maanden was de belofte vervuld, zoodat iedereen, die wilde, de preek bij zijn boekverkooper kon koopen en lezen. Velen maakten van deze gelegenheid gebruik, zoodat de rede, nog eer het jaar 1720 voorbij was, een tweeden druk beleefde. Dat zij niet onbesproken en onbeantwoord bleef, kunnen wij wel vermoeden. Meer dan één brochure voor en tegen de preek van Ds. De Frein verscheen in het licht. Ja, nog 50 jaren later in 1773, was zij zóo in trek, dat de boekverkooper David Baars te Utrecht haar voor de derde maal ter perse legde.

Op zekeren avond waren enkele vrienden bij elkaër en viel het gesprek op het kaartspel. Een der aanwezigen vroeg, of het den Christen wel geoorloofd is, door *eenig* spel zich te vermaken. »Mij dunkt, dat we dit punt buiten disputt kunnen laten," zeide een ander. »De Prediker zegt toch (Hoofdst. 3 : 14) met het oog hierop: »Alles heeft een bestemden tijd, en alle voornemen onder den hemel heeft zijn tijd. Er is een tijd om geboren te worden, en een tijd om te sterven; een tijd om te planten, en een tijd om het geplante uit te roeien. Een tijd om te dooden, en een tijd om te genezen; een tijd om af te breken en een tijd om te bouwen," en vooral dit: »Een tijd om te weenen, en een tijd om te lachen; een tijd om te kermen, en een tijd om op te springen." Ook mogen we, denk ik, Ps. 104 : 15 hierop toepassen: »En den wijn, die het hart des menschen verheugt, doende het aangezicht blinken van olie; en het brood, dat het hart des menschen sterkt." »Gij kunt hierbij nog een woord van Paulus voegen, waar hij zegt: »Wij zijn in de wereld en leven met haar mede, doch zonder zonde", merkte een ander op. »Hoe heb ik het nu met u, waarde vriend?" vroeg een derde; »ik heb nog nooit den tekst, dien gij daar noemt, in den Bijbel gevonden. Paulus zegt wel: »deze wereld gebruiken, als niet misbruikende," maar deze woorden zeggen niets anders, dan dat wij een matig gebruik mogen maken van die dingen, welke de goedertierenheid Gods ons tot onze onderhouding en verkwikking geschonken heeft." »Maar welken regel moeten wij dan volgen bij het uitkiezen van spelen, die wel mogen plaats hebben en andere, welke ongeoorloofd zijn?" vroeg de eerste weer. »Wij mogen ons hierbij niet laten leiden door louter welgevallen," onderwees een oude van dagen, maar door de bepalingen daarvan, zoo niet in 't bijzonder, dan tenminste in het algemeen in de Heilige Schrift voorgesteld. Ik denk hierbij aan Paulus' woord Fil. 4 : 8 en 1 Cor. 10 : 30 Spelen dus, die dienen tot oefening des lichaams of des verstands, zijn geoorloofd. Daarentegen zijn die ongeoorloofd, welke het gebruik van het lot noodzakelijk maken, onverschillig of er minder of meer oefening des verstands meê gepaard gaat."

DE GAAV FORTMAN.

de kerkenordening onzer Ned. Ger. kerken, zooals die laatstelijk gewijzigd is in 1619.

Moge de goede hand onzes Gods ook verder over onze kerk gezien en ervaren worden!

Namens den kerkeraad der Ned. Ger. kerk van Oosterbeek,
TH. VAN DEN BRINK, *Praeses.*
H. VONK, *Scriba.*
K. W. VETHAKE, *Consulent.*

GRONINGEN. De kerken in de gecombineerde classes dezer provincie kwamen den 14 en 15 Aug. jl. classicaal bijeen, den eersten dag te Groningen en den tweeden dag te Zuidwolde. Voor deze vergaderingen werd Ds. Hulsebos, bedienaar des Woords bij de saamroepende kerk, aangewezen als praeses, de ouderling T. Boer als assessor, en Ds. J. Teves als scriba.

Het examen, door deputaten afgenomen, had tot uitslag, dat de afgevaardigden besloten nog zes maanden tijd te geven aan den adspirant om zich in eenige op te geven vakken grondiger te bekwamen. Op den zden dag werden in behandeling genomen ingekomen missiven, het rapport der kerkvisitatie enz. Besloten werd om deputaten te benoemen, die de regeling der financieele aangelegenheden van een paar zwakke kerken zullen helpen bevorderen. Op een voorstel der kerk van Zuidwolde werd door de vergadering aan de afgevaardigden opgedragen om aan de kerkeraden te verzoeken toe te zien, dat geen oefenaars den zegen leggen op de gemeente, maar dat liefst de zegen in Num. 6 omgezet worde in gebedsvorm.

De rondvraag naar Art. 41 gaf tot velerlei bespreking aanleiding. Bij veel, dat tot verootmoediging stemde, was er ook veel, waarvoor onzen getrouwen God en Zaligmaker de dank toekomt. De consulentschappen en de uitgave der *Kerkbode* werden opnieuw geregeld, de collecte voor de proceskosten vastgesteld in September en verder om de drie maanden, in alle kerken der classes, en ten slotte als saamroepende kerk Groningen aangewezen, welke kerk tevens met de correspondentie is belast tot 15 Nov. e. k.

Wij hadden in de namiddagzitting met eenige broeders uit nog niet ontkomen kerken een gezegend samenzijn! Zegene de Heere ook verder onze kerken!

J. TEVES TZN., *scrib. dass.*

Aan de kerkeraden der Nederduitsche Gereformeerde kerken, thans in doleantie, bericht de kerkeraad der Nederduitsche Gereformeerde kerk, thans in doleantie, te Vinkeveen c. a., dat in tegenwoordigheid van deputaten der kerk te Baambrugge op 13 Aug. ll. de broeders C. Kroon en D. van der Wilt tot ouderling en diaken bevestigd zijn door den consulent Ds. J. J. Westerbeek van Eerten van Mijdrecht, naar aanleiding van Openb. 2 : 10b; dat de kerkeraad daarna zijne eerste vergadering gehouden heeft; vervolgens voor zijne kerk den band, die haar totnogtoe aan de organisatie van 1816/52 vasthechtte, verbrak, en eindelijk dat hij tot de kerkenorde van 1619 terugkeerde, waarover de Heere zijnen zegen gebiede.

De kerkeraad voornoemd.
Vinkeveen, 16 Aug. '88. D. VAN DER WILT, *Scriba.*

Aan de Ned. Geref. kerken in Nederland.

Waar het al sinds lang gebleken was, dat de kerkeraad van het Ned. Herv. kerkgenootschap te Leiden ongeneigd was om den weg der gehoorzaamheid aan den Koning der kerk te bewandelen, door gehoorzaamheid te ontzeggen aan de synodale organisatie en terug te keeren tot de Dordtsche kerkenorde, als middel om tot de reformatie der kerk te komen, daar waren de geloovigen volgens hun ambt tot handelen geroepen. Een en andermaal was men bijeen geweest; hereids was er eene »Kerkelijke Kas" opgericht en een woonhuis aangekocht en tijdelijk tot vergaderplaats ingericht. Geregeld traden nu op Woensdagavond predikanten of sprekers op. Maar Zondagavond kwam de Ned. Geref. gemeente voor het eerst op den dag des Heeren samen om den kerkeraad, die na een bidstond onder leiding van Ds. Vlug gekozen was, door dienzelfden geliefden leeraar, onzen consulent, te zien bevestigen met eene leerrede over Nehemia 2 : 20.

Dienzelfden avond brak de kerkeraad met de synodale organisatie, en verklaarde hij tot de Dordtsche kerkenorde terug te keeren.

De Heere geve in zijne genade, dat het geen eigenwillig bouwen aan de muren Sions worde, maar dat het leide tot ware bekeering zijner kerk. Hij vergeve ons genadig de zonde van jarenlange ontrouw en doe ook het samenleven met andere kerken onze gemeente tot zegen strekken.

Adres bij den eersten ondergeteekende, Vliet te Leiden.

Namens den kerkeraad,
J. C. VAN DER WAALS, *pres.*
C. J. LEIJH, *scriba.*

24 Aug. 1888.

Aan de kerkeraden der Ned. Ger. kerken dezes lands.

Genade en vrede zij u van God den Vader, Jezus Christus onzen Heere, door den Heiligen Geest.

De kerkeraad der Ned. Ger. kerk te Goënga, Gauw en Olfingawier, krachtens het ambt der geloovigen onder leiding van den gedeputeerde der classis, Dr. L. Wagenaar van Heeg, gekozen en openlijk in het ambt bevestigd op Zondag 12 Augustus 1888, bericht u langs dezen weg: dat hij in zijne eerste kerkeraadsvergadering, gehouden 13 Augustus 1888, de synodale organisatie van 1816/52 heeft opzijde gezet, en aanvaard de kerkenorde, laatst herzien in de Synode te Dordrecht, gehouden in 1619.

Erkennende de drie formulieren van eenigheid als akkoord van kerkgemeenschap, wenscht hij ook met de andere Geref. kerken in correspondentie te treden, biedende den broederen bij dezen de broederhand.

Namens den kerkeraad voornoemd,
S. J. GERBRANDY, *scriba.*

Stukken voor den kerkeraad gelieve men te zenden aan den scriba, S. J. Gerbrandy te Gauw.

☞ Ingevolge opdracht der voorloopige Synode van Nederd. Geref. kerken, bijeengekomen te Utrecht den 25sten Juni 1888, brengen de ondergeteekenden onder de aandacht dier kerken, dat in *De Heraut*, onder de rubriek *Officieele berichten uit de Nederd. Geref. kerken*, behooren te worden ingezonden alle kerkelijke berichten, die voor het gemeenschappelijk leven onzer kerken van belang zijn; namelijk: alles wat op kerkelijke *beroepingen* en *examens* betrekking heeft; korte berichten aangaande hetgeen in *classicale vergaderingen* besloten is; mededeelingen van *deputaten;* berichten aangaande conferentiën in zake *reformatie, diakonie* enz. enz., opdat de onderlinge belangstelling daardoor worde gevoed en de opbouwing der kerken, mede langs dezen weg, bevorderd worde.

Vooral gelieve geen kerk, die tot reformatie kwam na de samenkomst der voorloopige Synode, te verzuimen hiervan aanstonds officieel bericht in te zenden.

Ook wordt er op aangedrongen, dat kerken, die geen dienaar des Woords hebben, bij verandering van haar adres daarvan in »De Heraut" kennisgeven.

En eindelijk gelieven de classen telkens te berichten wie als haar actuarius of correspondent is aangewezen of welke de roepende kerk der classe is.

Deze berichten zullen moeten geteekend zijn door den voorzitter of scriba van *kerkeraad, classicale vergadering* of *commissie*, of wel door *deputaten*, en behooren des Donderdags vóór twaalf uur aanwezig te zijn op het bureel van *De Heraut* te Amsterdam.

De beschikbare ruimte in *De Heraut* bedraagt in het geheel slechts één of 1½ kolom in ieder nummer. *Kortheid* van formuleering bevordert dus den spoed der opneming.

J. C. SIKKEL.
J. C. VAN SCHELVEN,
Scribae Synodi.

Utrecht, 28 Juni 1888.

Voor Kinderen.

DE ELF WEEZEN.

IX.

(*Slot.*)

Eenmaal in hun nieuwe woonplaats en onder hun landgenooten gevestigd, ging het den beiden broeders uitnemend wel. De zegen Gods, die het zaad van den rechtvaardige niet verlaat, verzelde hen. De zaken gingen voorspoedig tot niet geringe vreugd ook van den goeden predikant, die zijn pleegkinderen trouw in het oog hield. En ook de andere negen kinderen, al kunnen we niet van elk in 't bijzonder het levenslot nagaan — wijl de grootmoeder er niet van spreekt — hadden een goed en rustig leven.

Het plaatsje Friedrichsdorf nam steeds in bloei toe. De beide broeders zett'en er hun bedrijf voort, door allen gearht en bemind. Dat blijkt het best hieruit, dat Abraham, de oudste, door de gezamenlijke dorpelingen tot burgemeester werd gekozen, zoodat hij nu het bestuur had over al degenen, die om het geloof hun vaderland waren ontvlucht.

De afstammelingen van Privat leven nog in Friedrichsdorf, en tot hen behoorde ook de grootmoeder, die aan haar nakomelingen 't verhaal deed, dat we hier verteld hebben, en waarnaar zij luisterden met meer aandacht, dan waarop ik bij de lezers durf hopen. Niet om hen, maar omdat het moeilijk is zoo mooi te vertellen als die grootmoeder 't deed. Soms moest zij zelfs ophouden, wijl de tranen haar belett'en voort te gaan. En dan riep zij uit en met recht: »O, dat wij zulk een geloof en zulk een liefde hadden!"

De landgraaf Frederik II van Hessen-Homburg, bleef trouw voor de vluchtelingen, die nu zijn gasten en onderdanen waren geworden, zorgen. Hij had Friedrichsdorf, dat naar hem heette, lief. Zelf had hij heel wat ondervonden en wist, zoo goed als de Fransche Protestanten, wat het beteekent te lijden. Toen hij nog kolonel in Zweedschen dienst was, werd hij eens bijna vergiftigd; een andermaal liep hij bij een schipbreuk gevaar 't leven te verliezen. In 1658 werd hem bij een belegering het linkerbeen verbrijzeld. In dien tijd was de geneeskunst nog niet zoover als thans. Frederik, wetende dat er toch geen raad was, aarzelde niet, vroeg een mes, en zette zichzelf het been af, voor zoover het nog zoo heeten mocht. Gij ziet dus dat het hem ook niet aan moed ontbrak. Het verloren been werd vervangen door een van zilver, en sinds dien tijd heette men hem: Den landgraaf met het zilveren been.

Naar 't schijnt waren er reeds Fransche vluchtelingen in zijn land, toen Frederik daar in 1680 terugkeerde. Doch weldra kwamen er een menigte, toen in 1685 het Edict van Nantes werd afgeschaft. Hij ontving hen met open armen en deed veel voor hen. Eens merkten zijn raadslieden op, dat die vreemdelingen het land te veel geld kostten. Doch Frederik sprak: »Liever verkoop ik mijn tafelzilver dan dat ik deze goede lieden niet zou helpen."

Dat was mooi gezegd, niet waar? En de Heer heeft dat geloond. Want evenals in Nederland brachten de Hugenoten ook in Hessen hun kunst, vlijt en nijverheid, en voerden er allerlei in dat vroeger onbekend was en later groot voordeel gaf. De kousenweverij, waar ik van vertelde, bewijst dat ook.

Wanneer nu de lezer ooit in de buurt van Homburg komt en Friedrichsdorf eens gaat bezoeken, dan zal hij zich de moeite niet beklagen. Het is een lief plaatsje met een 1500 menschen. Er wonen geen rijken maar ook geen armen. De huisjes zien er zeer net uit en liggen in fraaie tuinen. De inwoners, klein en groot, zijn net gekleed en een vriendelijk slag menschen die, gelijk ik zei, allen Fransch spreken. Kortom zij hebben eenig recht hun woonplaats »het beloofde land" te noemen. Op een fraaie plek in het dorp, onder schaduwrijke boomen, staat sinds 1873 het borstbeeld van den landgraaf Frederik II. Nog altijd wordt de volkplanting door de regeering beschermd, en van keizerin Augusta, de echtgenoote van keizer Wilhelm die kort geleden stierf, is bekend dat zij groot belang stelt in de Fransche gemeente te Friedrichsdorf.

Gelijk ik zei, is het Fransch er trouw en zuiver bewaard gebleven. Het wordt, gelijk het Duitsch, in de school geleerd en verder door de inwoners gesproken. Overigens echter zijn zij geen Franschen meer. Dat bleek onlangs toen zij het tweede eeuwfeest vierden van de stichting der plaats. Toen werden ook de jaarboeken van Friedrichsdorf uitgegeven, en daarin leest men onder anderen:

»Den 22 Maart 1871 herdacht men opnieuw, met den verjaardag van den (Duitschen) keizer, dien vrede, welke onze jongelieden weder tot hun haardsteden terug bracht. *De verdedigers van den geboortegrond* werden niet vergeten." En verder staat: »Den 2en September 1873, den verjaardag der *overwinning* bij Sédan (waar de Duitschers in 1870 zulk een schitterende zegepraal op de Franschen behaalden) had weer een feest plaats."

Dit nu is in het Fransch geschreven door een nakomeling derzelfde Franschen, die eens naar Duitschland moesten vluchten. Maar gij ziet wel dat het oude vaderland lang vergeten is. Hoe komt dat?

Het antwoord geeft ons een vrome Fransche vrouw, die tot haar volk zegt:

»Bloedt uw hart niet als gij bedenkt, dat die woorden niet uit het Duitsch zijn vertaald, maar geschreven in het Fransch door een Franschman in het zesde geslacht? 't Is een hand, waarin Fransch bloed vloeit, die het woord *overwinning* schreef, doelende op het ontzettend onheil van Sedan. Het is een hart, Fransch van oorsprong, dat hen, die ons pas den Elzas en Lotharingen ontrukt hadden, *verdedigers van den geboortegrond* noemt."

»De zonen der bannelingen waren aan het land dat hen zoo edelmoedig had ontvangen, schuldig, dat zij al zijn belangen zich aantrokken, dewijl zij de gastvrijheid aannamen, die hun werd geboden. Dat zijn voor Frankrijk de bittere vruchten der dragonades 1) en der herroeping van 't Edict van Nantes?"

Zoo spreekt deze vrouw, die hoogbegaafd is, en uit haar woorden is veel te leeren voor alle volken, ook nog nu.

HOOGENBIRK.

1) Het kwellen en vervolgen der vrome Protestanten door dragonders.

Ingezonden Stukken.

(*Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie.*)

HAARLEM, 11 Aug. 1888.

Den WelEerwaarden ZeerGeleerden heer Ds. E. C. Segers.

Mag ik bescheidenlijk voor de volgende zeer ernstige vraag gehoor bij U verzoeken?

In de tweede uitgaaf van »De rechtsbevoegdheid onzer plaatselijke Kerken" door de hoogleeraren Dr. F. L. Rutgers en Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman 1) lees ik deze verklaring van U: Ds César Segers acht die eigenaardig-Roomsche opvatting (van Dr. Kleyn) zóó onloochenbaar juist, dat z. i. ieder die haar tegenspreekt zeer beslist moet geacht worden eigenlijk wel beter te weten, en dus noodzakelijk te kwader trouw moet zijn. Hij toch schrijft er van, sommige woorden tot meerderen nadruk nog cursiveerende: »Zou het hier toch ook in het voorbijgaan niet moeten worden aangestipt, dat van nu aan" (nl. sedert 1816) »alle leeraren, ouderlingen en diakenen onder de Synodale organisatie optredende, in hunne *rechten* en *verplichtingen geheel* bepaald zijn door de Synodale reglementen? Wat Formulier ook worde voorgelezen, welke vragen ook gedaan worden, ouderlingen en leeraren zijn *gebonden aan* en hunne bevoegdheid is *begrensd door* de bestaande kerkelijke verordeningen. Zij die dit weten, moesten niet, zooals heden ten dage geschiedt, den schijn aannemen alsof de zaak anders gesteld ware, en daardoor minder kundigen in ijdelen waan brengen!" 2) Met dit »Formulier" en deze »vragen" bedoelt U blijkbaar de Bevestigingsformulieren en de daarin voorkomende vragen.

Hieruit zou dus volgen, dat naar Uw oordeel de beloften, in die Formulieren voorkomende *en ook door U bij Uw bevestiging te Leiden afgelegd*, nul en van onwaarde zijn. U zegt niet dat de Synode en bijbehoorende besturen dit *beweren*, maar dat dit zoo *is*. »Hun rechten en verplichtingen zijn *geheel* bepaald door de Synodale Reglementen," schrijft U, en dus *niet* door de Schrift en de daaruit afgeleide bevestigingsvragen, waarop U indertijd wel »*ja*" hebt gezegd, maar waaraan U, volgens Uw eigen zeggen, slechts gebonden zijt voor zoover ze niet met die »reglementen" strijden. Het spreekt toch vanzelf dat men geen twee wetgevers tegelijk kan erkennen, nl. den Christus Gods en de Haagsche Synode. En nu komt Uw standpunt hierop neder. De Christus heeft in de Ned. Herv. Kerk niets te zeggen en slechts zooveel mag Hij hebben als de Synode goed zal achten. En dat juist is het ontzettende, wat mij tot schrijven aan U dringt. Immers, of ik Willem III als Koning erken, wordt *niet* beslist door de waardeering of hoogachting die ik voor hem heb, maar *enkel hierdoor* of ik zijn wil als een door God den Heere mij voorgeschreven wet erken, *behoudens natuurlijk de gehoorzaamheid aan de Schrift, omdat Koning Willem III een zondaar is.* En zoo ook of ik den Christus Gods als Koning erken, wordt *enkel* uitgemaakt *hierdoor* of ik Zijn wil, d.i. den Bijbel, als een door God den Heere mij voorgeschreven wet erken. Vandaar, dat allen die niet *al* hun overleggingen voor den Bijbel doen zwichten, maar *hun wijsheid als rechter over den Bijbel* doen zitten, feitelijk den Christus Gods, ja den levenden God zelf als hun Leeraar en Koning verwerpen. Zoo spreekt God de Heere zelf: »Het zal geschieden, de man die niet zal hooren naar Mijne woorden, die hij in Mijnen Naam zal spreken, van dien zal Ik het zoeken." 3) En Christus verklaart: »Wie den Zoon niet eert, eert den Vader niet, Die Hem gezonden heeft." 4) En dat is het schriklijk vonnis Gods.

Misschien echter is door U enkel bedoeld dat naar menschelijk recht *alleen* de reglementen en *niet* de Schriften in de Herv. kerk gezag hebben, gelijk b. v. de onderwijs- en vaccinewetten door de van God over ons gestelde Overheid zijn gegeven, al staat zij wegens die wetten schuldig voor God. Wel loochenen wij dat de Synode een door God over ons gestelde macht is, wijl Hij gesproken heeft: »Ik toch heb Mijnen Koning gezalfd over Sion, den berg Mijner heiligheid." 5) Maar op Uw standpunt zou ik aldus moeten besluiten: De Hervormde Kerk erkent den Bijbel *niet* als hoogste wet en dus den Christus *niet* als Koning. Bijgevolg is zij een *afvallige* of *valsche Kerk*. En gelijk een goed Nederlander geen gemeenschap *kan* houden met iemand die in plaats van Willem III zich als Koning opwerpt, zoo *kan* een Christen geen gemeenschap houden met een Kerk, die tegen den *door God gestelden Koning*, genaamd Jezus, een *anderen Koning*, genaamd de Haagsche Synode, overstelt. Als U dus den *door God* gestelden Koning als Koning erkent, *moet* U de gemeenschap met de afvallige Hervormde Kerk verbreken. Het spreekt toch vanzelf, dat er ook in Gods kerk maar één Koning kan zijn.

Of wel, U wist destijds niet wat U schreef, omdat *het lid der Synode* den *onderdaan* en *ambtenaar van Koning Jezus* bij U had doen inslapen of op den achtergrond gedrongen. Moge dan mijn schrijven uitwerken dat die *onderdaan* en *ambtenaar* weder *alleen* aan het woord komen bij U. Ik wil toch van Uwe welwillendheid hopen, dat U bereid is om door de pers toelichting te geven van Uwe door mij besproken verklaring en vooral wat U bij zulk een toestand oordeelt te moeten doen: óf met bewustheid den levenden God verzaken, óf met de Hervormde Kerk als een valsche Kerk breken. En vraagt U waarom ik die vraag juist aan *U* doe, dan luidt het antwoord: Omdat ik tot dusver enkel van *U* zulk een verklaring las.

Laat mij hier nog bijvoegen dat het mijn innige wensch nog steeds is, dat het spoedig moge komen tot bespreking van het kerkelijk vraagstuk tusschen de Belijders die nog onder de Synode zijn en de Gereformeerden die zich van haar losgemaakt hebben, *mits beiden den Bijbel als eenigen regel van beslissing aanvaarden.* Het stelde mij toch teleur dat op samenkomsten tot bespreking van »de Reformatie der Kerken" enkel instemmers *met de Formulieren* als sprekers konden optreden.

En hiermede mijn dank aan de redactie betuigende voor de opneming dezer regelen, teeken ik mij, met achting,

Uw dienstwillige dienaar,
G. MILO.

1) Eerst in de laatste weken kreeg ik dit boek in handen. Ik heb nog gepoogd Uw geschrift in handen te krijgen, maar tevergeefs. 2) Blz 148, de noot. 3) Deut. 18 : 19. 4) Joh. 5 : 23. 5) Psalm 2 : 6.

Gereformeerde Gezindheid.

Ned Geref. Kerken.

ZEETAL: Zaandam, G. van Goor te Bunschoten, H. R. Nieborg, cand. aan de Vrije Universiteit, H. J. Reuijl te Zevenhoven, H. H. Veder te Schiedam, J. J. Westerbeek van Eerten te Mijdrecht en D. J. B. Wijers, cand. aan de Vrije Universiteit.

DRIETAL: Groningen, K. Fernhout te Zwartsluis, D. Koffijberg te Amsterdam en L. Wagenaar te Heeg.

BEDANKT: Gouda, J. J. A. Ploos van Amstel te Reitzum.

Christelijke Gereformeerde Kerk.

BEROEPEN: Doesburg, R. Loman te Herwijnen. — Noordwijk aan Zee (cl. Leiden), F. Rispens, cand. — Zuidwolde, W. Bartels, cand. — Bruinisse, H. Siertsema te Hijken. — Uithuizermeeden (O. ged.), Gunst te Brouwershaven. — Sappemeer, L. Bouma te Drieum. — Assen, T. Bos te Bedum. — Oud-Loosdrecht, J. Bijk te Medemblik. Emlenkamp (Graafschap Bentheim), P. de Groot, cand.

AANGENOMEN: Naaldwijk (cl. Delft), P. de Groot, cand.

BEDANKT: Emlenkamp, Schoonebeek en Westbroek, P. de Groot, cand. — Halfen, L. Bouma te Drieum.

Synodale Genootschapskerk.

DRIETAL: Schoonhoven, J. van Bolhuis te Delfzijl, J. Bolkestein te Ter Aar en G. J. van Limburg te Thamen aan den Amstel. — IJlst, Fransen te Ankeveen, Sleeswijk Visser te Rijsoord en Vermeer te Zwolle. — Krommenie, Ternooij-Apel te Almelo, Menzel te Zoelen en Riedel te Ouddorp.

TOEZEGGING VAN BEROEP: Hardenberg, J. G. Harthoorn te Steenwijkerwold. — Blankenham, P. Meindersma te Diepenheim.

BEROEPEN: Morra en Lioessens, E. A. Remy te Hengeloo. — IJlst, J. Vermeer te Zwolle. — St. Philipsland (cl. Zierikzee), H. J. Westrik te Schiedam (cl. Rotterdam). — Renswoude, W. Gerritsen te Wierden. — Kortenhoef (cl. Amsterdam), G. P. Kruijff te Domburg (Zeel.) — Woudsend, H. de Jong te Gaastmeer en Nijehuizum. — Nieuw-Lekkerland, M. Hijmans Az. te Klaaswaal. — Houtrijk en Polanen, G. P. Kruijff te Domburg. — Zoelmond, A. Steehouwer te Koten. — Spreng (cl. Heusden), H. J. Bisperink te Moerkapelle.

AANGENOMEN: Munnekezijl, W. Hoekzema te Wagenborgen. — Weesp, J. van Bolhuis te Delfzijl. — Zundert, G. J. Brutel de la Riviere te Zuiderwoude. — Naaldwijk, B. W. Colenbrander te Huizen c. a. — Boxmeer, A. P. de Groot te Ophemert.

BEDANKT: Zegveld, W. de Lange te Bruchem. — Brouwershaven, J. A. F. van der Meer van Kuffeler te Moordrecht. — Waspik, J. J. Ruijs te Mijnsheerenland. — Lunteren, B. J. van Heijuingen te Heerjansdam. — Zeerijp, G. van Kempen te Soesterberg. — Sommelsdijk, W. H. Dekking te Haarlemmermeer. — Giesen Nieuwkerk c. a., J. G. Harthoorn te Steenwijkerwold. — Westerwijtwerd, E. van Kleffens te Siddeburen. — Oud-Alblas, E. Homoet te Opheusden. — Oostvoorne, H. de Jager te Brielle. — Noordwijk (Gr.), J. Heeringa te Terhorn. — Echten c. a., A. Jonker te Hommerts c. a. — Engelum, S. Bartstra te Westerbork. — Juttaas, J. H. Wensinck te Benschop. — Goes, J. Bouvin te Alkmaar.

Advertentiën

De beste orgels voor kerken,

als zijnde het schoonst en krachtigst van geluid, zijn de **HARMONIUMS** van ALEXANDRE, PÈRE et FILS, gebouwd in massief eikenhouten kast.

Vraag de geïllustreerde prijscourant aan **Th. J. JANSEN**, agent voor Nederland, te *'s-Hertogenbosch*, en **M. R. BREEBAART, Damrak 23, Amsterdam.** (294)

Uitgave van J. B. Wolters te Groningen:

H. Warmolts, Kerkbestuur en Kerkelijk beheer in onderling verband. . . . . *f* 1.00.

Ter uitdeeling op Zondagsscholen is verschenen bij H. G. BOM, te Amsterdam:

De GEDENKPLAAT van de „Onoverwinnelijke vloot",

MET BIJSCHRIFT VAN

Dr. G. J. VOS Azn.

Prijs 10 cent.

25 stuks *f* 2.37½; 50 stuks *f* 4.50; 100 stuks *f* 8.

Bij J. A. WORMSER, te *Amsterdam* verscheen:

Een uitverkoren vat.

Het leven van Johannes Calvijn

voor het Nederlandsche volk beschreven.
Met Voorrede van
J. J. A. PLOOS VAN AMSTEL,
Predikant te Reitzum.
MET PORTRET VAN CALVIJN.

In linnen stempelband *f* **1.80**; ingenaaid *f* **1.20**.

EXCELSIOR.

Geïllustreerd tijdschrift voor Neerlands jongelingschap en volk.

ONDER REDACTIE VAN
A. J. HOOGENBIRK en J. A. WORMSER
12 nrs. van 16 en 12 nrs. van 8 pagina's per jaar. **Prijs *f* 3.50.**

Inhoud van het no. van 15 Augustus:

De Armada vernield (poëzie); P. J. KLOPPERS: Jeruzalem! Jeruzalem!; K. De bouwstijlen, (De Christelijke tijd), met twee platen; H. Taal en letteren; Een dialect; Een uitnemend verslag; Correspondentie.

De uitgevers,
Amsterdam. **HOVEKER & ZOON.**

Bij mij verscheen:

ACTA

der

VOORLOOPIGE SYNODE

van

NEDERDUITSCHE GEREFORMEERDE KERKEN,

gehouden te Utrecht,

1888.

EERSTE GEDEELTE.

Prijs f 0.90.

Amsterdam. **J. A. WORMSER.**

Uitgaven van J. A. WORMSER, te Amsterdam.

Werken van Dr. A. KUYPER.

Uit het Woord: Tweede Serie. Deel I. *Dat de genade particulier is.* Deel II. *De leer der verbonden.* Deel III. *De practijk der Godzaligheid.* Prijs per deel in stempelband *f* 3.90; ingenaaid *f* 3.40.

Honig uit den Rotssteen. Deel II. Prijs in stempelband *f* 3.40; ingenaaid *f* 2.90

De Drie Formulieren van Eenigheid, voor kerkelijk gebruik uitgegeven, door **Dr. A. KUYPER**, Vijfde vijfduizend. Benevens het *Kort begrip der Christelijke religie.* Uitgegeven door de predikanten C. A. RENIER en B. VAN SCHELVEN. Prijs in carton met linnen rug *f* 0.40; 25 Ex. *f* 9.50; 50 Ex. *f* 18.

In rood linnen band *f* **0.90**, nog enkele exemplaren groot formaat in linnnen band à *f* **1.25** voorhanden.

Ons Program. Tweede druk. Prijs in stempelband *f* 4.50; ingenaaid *f* 3.60. Nog enkele Ex. eerste druk voorhanden à *f* 20.

Tractaat van de Reformatie der Kerken, aan de zonen der Reformatie hier te lande op Luthers vierde eeuwfeest aangeboden. Prijs *f* 2.50.

Tweeërlei Vaderland. Ter inleiding van de Zevende Jaarvergadering der Vrije Universiteit. Prijs *f* 0.50.

Sion door recht verlost. Tijdrede. Prijs *f* 0.50.

De Twaalf Patriarchen. Prijs in stempelband *f* 1; ingenaaid *f* 0.75.

De Vleeschwording des Woords. Prijs in stempelband *f* 2.40; ingenaaid *f* 1.90.

Dezer dagen verscheen:

Het werk van den Heiligen Geest,

DOOR

Dr. A. KUYPER.

EERSTE DEEL.

Het geheele werk zal bestaan uit **drie** deelen, elk van **20 à 22** vel druks. De prijs is slechts *f* **7.50**; of *f* 2.50 per deel. Afzonderlijke deelen zijn niet verkrijgbaar. Deel II is ter perse, en ook deel III zal spoedig volgen. Één fraaie, stevige **stempelband** voor 't geheele werk, wordt zoodra het boek compleet is tot lagen prijs verkrijgbaar gesteld.

Verkorte inhoudsopgave.

DEEL I.

I. Inleiding. — II. De Schepping. — III. De herschepping. — IV. De H. Schriftuur des O. T. — V. De vleeschwording des Woords. — VI. De Middelaar. — VII. De uitstorting van den H. G. — VIII. Het apostolaat. — IX. De H. Schriftuur des N. T. — X. De Kerke Christi.

DEEL II.

I. De te bewerken mensch. — II. De te bewerken zondaar. — III. Voorbereidende genade. — IV. Wedergeboorte. — V. Roeping en bekeering. — VI. De rechtvaardigmaking. — VII. Het geloof.

DEEL III.

I. De Heiligmaking. — II. De Liefde.

Bij alle boekhandelaren is deel I ter inzage voorhanden. Prospectus algemeen verspreid.

De uitgever,
Amsterdam. J. A. WORMSER.

GEDRUKT TER KON. NEDERL. STOOMDRUKKERI, WARMOESSTRAAT 106 AMSTERDAM.